

MOJI SUSRETI S TALIJANSKIM OKUPATOROM U PUNTU 1920/21. GODINE

Anton Mrakovčić-Andračić

1.

Jedne nedjelje, uvečer, u oktobru 1920. god. pisao sam nešto u župnom uredu. Budući da je bilo dosta kasno, iznenadio sam se dolasku Iva Franolića ((Jurišića); odmah me je obavijestio da u razlogu njegove posjete »ništa nije zla, ali mogli bi biti.« Rekao mi je da ga je poslala Dume Fratrova, da me upozori da će za koji čas ona k meni dovesti talijanske vojnike jer oni to zahtijevaju; zato mi poručuje, neka se sakrijem ili uništím ako imam što sumnjivog.

Nisam odmah shvatio zašto mi to nije došla sama javiti, ali me je Franolić podsjetio da Talijani imaju kasarnu uz kuću u kojoj Duma Fratrova, babica, stanuje; sami su došli k njoj neka im ide pokazati gdje stanujem, a ona se, plašeći se da mi ne bi našli štogod, što ne bih želio da nađu, sjetila da im ponudi bukaletu vina prije nego odu k meni; ponudila je da sjednu, dok ona skokne u konobu po vino. Međutim, prije no u konobu, došla je k Franoliću i rekla mu neka me ide upozoriti da će ih ona morati dovesti, i neka budem spreman.

Zahvalio sam se Franoliću, koji se vratio kući drugim putem, da se ne bi susreo s Talijanima.

Bio sam uzbuđen. Ostavši sam, počeo sam razmišljati što bi moglo biti povod da večeras k meni dolaze talijanski vojnici i odmah sam pomislio da će to biti po svoj prilici u vezi s plakatom što se jutros našao nalijepljen na crkvisi sv. Roka, na Veloj placi. Ja nisam bio ni u kakvoj vezi s tim plakatom, ali se govorilo po selu da je taj plakat donio neki pop iz Raba.

Nije prošlo ni nekoliko minuta po odlasku Iva Franolića-Jurišića, kad su se začuli koraci u dvoru. Pričinjavajući se da ne znam ništa, na kucanje sam mirno zaviknuo: »Naprijed«. Preda me stupi Dume Fratrova i kaže da su je Talijani zamolili da im pokaže župni stan i zato neka oprostim što je došla smetati u ovo kasno doba. Gotovo u isto doba stupi pre-

da me jedan talijanski vojnik i rekne da ima nalog da me dovede u karabinjersku stanicu.

Zamolio sam neka počeka samo da uzmem kaput i rečem sluškinji kamo idem. Našao sam ju u kuhinji i upozorio ju alko me ne bude duže vremena — neka pođe reći mom bratu da sam pozvan u karabinjersku stanicu; uzeo sam kaput i izašao iz stana. Odmah su me okružili vojnici, sa svih strana, a onaj koji je bio ušao u stan, stao je izvan tog kruga i vodio nas u stanicu. Putem, upitam što se dogodilo da su u ovako kasno doba došli po mene. A onaj koji je hodao po strani kaže mi da se našao jedan plakat i komandant želi doznati kako je taj plakat došao u Punat. Zašutio sam i tako smo došli u stanicu, gdje je već čekao komandant stanice. Pitao me kako se zovem, otkuda sam po rođenju, po službi. Zanimalo ga kada sam bio zadnji put u Rabu.

Kad sam mu odgovorio da sam tamo bio pred 16 godina, pogledao me čudno. Ipak sam ga svojom mirnoćom i razlaganjem uvjerio da nikako nisam bio u Rabu u zadnje vrijeme, pa mi je dozvolio da mogu otići. Na to sam mu odgovorio kako kod nas u Puntu nije običaj da svećenik ide sam po noći po selu, a ja da nisam sam ovamo ni došao, pa zato kako mi je dao pratnju u dolasku ovamo, molim da mi dade nekoga koji će me otpratiti do župnog stana. Talijan se nije protivio, nego je odredio dva vojnika da me otprate. Kad smo došli na vrh Kljepine, zahvalio sam im i zamolio da se vrate, a mene ostave samog, jer mi je već blizu stan. Zapravo sam želio upozoriti popa Mata Maračića (Katušića), nek bude spreman da će možda i njega zvati na stanicu, jer je on služio u Supetarskoj na Rabu, a pred malo dana je došao iz Raba u Punat.

Prvi moj susret s Talijanima svršio je brzo i mirno!

2.

Jedno popodne, u mjesecu novembru, pošao sam prema Susu s popom Barićem. Na povratku, već podalje od župnog stana, opazio sam da me čeka stari učitelj Fučić, koji je onda kao penzioner vršio poslove tajnika i blagajnika posujilnice u Puntu. Bio je u društvu jednog talijanskog vojnika koga su Puntari nazivali »Haharić«, jer da je sličan nekom Garičaninu Hahariću. Odmah su me pozvali da dođem kao predsjednik posujilnice u njezinu poslovnici, jer oficir, koji zapovijeda vojničkom posadom u selu, hoće da pregleda blagajnu posujilnice. Putem do posujilnice, koja je imala svoje prostorije iznad »Gospodarskog društva« na Kljepini, dogovorio sam se s učiteljem Fučićem da će samo on govoriti talijanski, a ja ću se pričiniti da ne znam govoriti tim jezikom, kako bih tako dobio vremena za odgovor.

Učitelj Fučić i ja došli smo u posujilnicu, a odmah za nama jedan oficir, koji se predstavio kao komandant mjesne posade talijanske vojske, i nekoliko običnih vojnika, koji su ostali pred vratima. Taj junački oficir bojao se ostati s nama u sobi — iako je pred vratima imao svoje vojnike — te je zatražio dozvolu da nas može pretražiti, da nemamo kod

sebe kakvog oružja. Meni je to bilo drago, stao me je opipavati po bokovima, iako je mogao i vidjeti da nemam oružja; bio sam prisiljen dignuti ruke, da me može slobodno pregledati i osigurati se da ga nećemo iznenada napasti. Odmah zatim zatražio je da mu se otvori blagajna. Moglo se to napraviti bez straha da će nešto vrijedna iz nje odnijeti ili doznati, jer su se u blagajni nalazile samo stare, već izrabljene knjige, koje već nijesu imale nikakove vrijednosti, te četiri pečatane austrijske krune; vrijedne knjige su se nalazile pohranjene na sigurnom mjestu. Ipak sam se usprotivio i rekao da ima pravo otvarati blagajnu samo sud i revizijska vlast.

Svaku moju riječ učitelj Fučić je preveo na talijanski, a svaku riječ onog časnika, koji je htio pretražiti blagajnu, na hrvatski. To nadmudriovanje trajalo je pola sata, a kad je on vidio da ne mislim otvoriti blagajnu, stao je prijetiti da će silom — dinamitom — otvoriti blagajnu i razoriti sobu.

Bio je već toliko nervozan, što me ne može nagovoriti, da sam pomislio da bi bio kadar svoju prijetnju i izvršiti. Zato sam učitelju Fučiću rekao neka otvori blagajnu; u blagajni i tako neće naći ništa, a mogao bi u bijesu napraviti štete. Fučić je blagajnu otvorio i po nalogu Talijana udaljio se od blagajne i stao uza me. Časnik je stao vaditi knjige iz blagajne i stavljati ih na stol vrlo oprezno, kao da se boji da će se razbiti kao staklo; kad je povadio knjige, izvadio je i kutiju za novac s još većim oprezom, otvorio i, na svoje veliko začuđenje, našao u njoj samo četiri austrijske pečatane krune. Zatim je pogledao da li se nalazi u blagajni još štogod, a onda počeo opet polagati sve u blagajnu kako je i prije stajalo. Kad je sve opet bilo na mjestu, zatvorio je blaganju, vratio mi ključ i zapitao da li je sve postavio kako je i našao. Odgovorio sam mu preko tumača Fučića da je stavio opet sve na svoje mjesto i zapitao ga što je našao, na što je odgovorio: »Ništa!«

I drugi moj susret s talijanskim okupatorom svršio je dobro!

3.

Kad sam služio u Puntu, običavao sam — otkad sam stanovao na »Biskupiji« u župnom stanu — svake nedjelje i blagdanom objedovati u mom stanu zajedno s mojim roditeljima, zato da budem s njima zajedno i da bi majka bila slobodnija barem na ove dane, te ne bi trebala spremati objeda.

U nedjelju po Božiću 1920. god. za objedom otac kaže da bi želio da se sva njegova djeca i unučad poslije blagoslova skupe u njegovoj kući, jer bi tako izbjegli razne neprilike, kojih se bojao osobito nakon što se doznalo za ono što se bilo dogodilo na Božić u Baški. Obećao sam da ću ja doći i potaknuti druge da dođu.

Kad sam svršio svoju dužnost u crkvi poslije podne, pošao sam k mojim na Kljepinu. Ondje sam našao brata sa ženom i najmlađu sestru s njezinim mužem. Ja i taj najmlađi kunjado pošli smo uz more k ocu, a brat s najmlađom sestrom i svojom ženom pošao je k ocu preko place,

jer se nisu smjele više nego tri osobe kretati zajedno po ulicama. Na obali bilo je više malih grupica, u svakoj po dvije, najviše tri osobe, šetali su tamo amo, a talijanski vojnici su očito tražili priliku da koga stave u nepriliku. Kad sam u društvu svog kunjada krenuo »gore po Redu«, krenuo je za nama onaj oficir, komandant mjesne talijanske vojničke posade, u društvu jednog vojnika. Išli su naglijim korakom i dostigli su nas. Ulica je bila uska, ali opet dosta široka da su mogli mimo nas preći, da niti mi njima, niti oni nas ništa ne smetaju. Ali, oni su htjeli smetati te su se gurnuli među nas i rekli: »Con permesso«. Ja sam nato odgovorio u puntarskom narječju: »T'r je mesta«. Časnik se okrenuo natrag i upitao me što sam rekao, a ja opet: »T'r je mesta«. Ponovno je zapitao što to znači. Nato sam mu talijanski kazao da to znači da su mogli proći i mimo nas, a ne upravo između nas. Taj odgovor u talijanskom jeziku ga je očito iznenadio, jer sam se u posujilnici činio da ne razumijem talijanski, a još manje da znadem govoriti. Pošao je nekoliko koraka naprijed, a onda upravo pred kućom mojih roditelja vratio se natrag i stao preda me te — igrajući se bombom, koja mu je visila o pojasu i s revolverom, što ga je podržavao u ruci — upitao me što sam govorio na Božić u crkvi. U prvi čas pomislio sam da me pita što sam rekao u propovijedi kad sam prisposobljavao položaj židovskog naroda, kojim su vladali Rimljani u doba Isusa Krista, i naš, koji se nalazi okupiran od potomaka rimskih. Da ne bismo ušli u taj razgovor, odgovorio sam da sam izrekao misu. On me nato upitao, a u kojem jeziku? Odgovorih: »U staroslavenskom«. Upitao me, a zašto ne u talijanskom, na što mu rekoh da je kod nas običaj i zakon da se misa govori u staroslavenskom jeziku. Na to je rekao da ću od sada misiti lantinski! Dakako da sam odbio, i uz to rekao da neću, jer i ne smijem, a da on u crkvi nema šta zapovijedati; neka zapovijeda svojim vojnicima, a nama nema ništa zapovijedati, a najmanje u crkvi. Daljnji je razgovor, otprilike, ovako tekao:

»Koji ima pravo zapovijedati?«

»Zakon i običaj!«

»Tko je propisao zakon?«

»Biskup i papa!«

»Gdje je biskup?«

»Ne znam gdje je biskup, ali biskupija je u Krku, a papa je u Rimu!«

»Sutra i dalje misit ćete latinski!«

Stao se sve življe igrati bombom i revolverom i tako me je ošinio pogledom, kao da mi je htio reći: »Pazi, jer ću upotrijebiti ovo!«

To je i mene razdražilo, da sam naglo rastvorio kaput na prsima, i rekao:

»Pucajte, ako ste kadar!«

Zastidjen, spremio je revolver, spustio bombu i krenuo dalje bez riječi. Ja sam s kunjadom pošao u kuću mojih roditelja, a za mnom moji, koji su bili u vrijeme tog razgovora izašli na baruturu i od onda nemirni pratili razgovor.

Bojao sam se da će me po noći Talijani opet smetati, pa sam onu noć spavao izvan župnog stana.

4.

Dne 30. decembra 1920. oko 5 sati ujutro probudilo me lupanje na vratima župnog stana. Otvorio sam prozor u sobi i pitao, tko je i što želi. Bio je općinski tajnik Zec i još netko s njim koga nisam poznavao, jer je još bilo tamno. Odmah sam se spremio i otvorio vrata. Pozvali su me da pođem s njima; pošao sam, a sluškinju sam poslao reći sakristanu Jiviću, neka me ne čeka u crkvi, jer ne znam da li ću i kada ću misiti. Stali smo pred vratima župnog dvora na ulici, gdje smo čekali druge, koje su ono jutro Talijani sakupili. Bio je tu općinski načelnik Keko Klaić, tajnik Zec, svećenici Barić i Pere Žic (Frunčelin). Čekali smo još popa Mata Maračića-Katušića. Kad smo se našli svi na okupu, zatražio je jedan Talijan nek mu predamo sve noževe ili nožice što imamo kod sebe; nisam imao što predati, jer takovih stvari ne običajem imati kod sebe kad sam kod kuće. Krenuli smo po Kljepini prema moru, ali smo se na polovici zaustavili, jer su pošli Talijani na poštu nešto izvaditi iz telegrafskog aparta, da se ne bi moglo brzojavljati. Kad je bilo to gotovo, poslali su općinskog tajnika Zeca kući, jer se on s njima redovito lijepo razumio, i naložili mu neka dade pregledati po selu, jer da ne smije nitko iz kuće niti glavu pružiti kroz prozor, a nas su sve ostale povelili na more, a onda prema Kanajtu.

Kad smo došli na Žužinu dragu, bez ikakva povoda, iznenada, udario me je vođa te grupe svom snagom po licu.

Budući da je to bila prva čuška koju sam poslije mnogo godina, od djetinjstva, primio, zabolilo me je u duši silno, i najvolio bih je vratiti, ali sam se uzdržao, misleći da ću tako najbolje osuditi i razoružati onoga prostaka; međutim, prevario sam se, jer je to bio samo početak, a kroz dan sam ih toliko primio da im ne znam broja.

Prošli smo samo malo koraka, kad su me počeli tući po leđima šakama i drškom noža tako žestoko da je moj zimski kaput na leđima bio za čas sav poderan. Osim toga, sve su nas tjerali i udarali nogama.

Došli smo do »Štraduna« kod Kanajta. Ondje, na vrh mula, ležao je mrtav talijanski vojnik nazvan »Haharić«; pogodio ga je čuvar Kanajta Petar Galzigna, nazvan »Plaštići«, kad su Talijani htjeli provaliti u zgradu Kanajta da pljačkaju. Odmah su nas povelili pred zgradu Kanajt i naložili nam da kroz 5 minuta moramo provaliti u zgradu i iz nje protjerati svu vojsku — koje nije ondje bilo! Kušali smo kucanjem na vratima dozvati Petra Galzignu, da nam otvori i da uvjerimo Talijane kako ovdje nema nikakove vojske, ali je to bilo nemoguće, jer se Galzigna sakrio u konobi i nije nas mogao ni čuti; zato smo se popeli na terasu pred zgradom, da kroz prozore prvog kata nekako dopremo u kuću. Naišli smo na otvoren prozor »sobe primanja«, kuda su već Talijani u noći bili provali u zgradu, ali su odustali od daljeg prodora jer je Galzigna jednog Talijana ubio pred zgradom, a »Haharića«, drugoga, u »sobi primanja«; njemu je pucao u leđa, te se taj svalio na divan u onoj sobi i ondje izdahnuo. Galzigna je ranio u ruku i zapovjednika vojničke posade. Kad je zapovjednik osjetio da je ranjen, odustao je od provaljivanja i

ostavio nešto vojnika oko zgrade, a s drugima je došao u selo po nas, svećenike, i seoskog načelnika, neka mu mi očistimo zgradu od jugoslavenske vojske!

Čim smo poskakali kroz prozor u sobu, zatražili su da im kroz prozor dademo mrtvog vojnika. Općinski načelnik Keko Klačić ga je uhvatio za noge, a ja za ramena i predali smo ga Talijanima kroz prozor. Ruke su mi bile masne od krvi ovog vojnika, pa sam ih očistio o zid, jer u sobi nije bilo ništa u što bih mogao očistiti; zatim smo imali poći po zgradi, ne bismo li uvjerali Talijane da nema u njoj nikakvih jugoslavenskih vojnika; bilo je tako tamno da se nismo mogli snaći, zato su nam dali malenu voštanicu. Kad smo svijeću upalili i oni vidjeli da nema na velikom hodniku nikoga, odvažili su se pojedinci doći k nama. Jedan od njih upozorio nas je da će baciti bombu i neka se povučemo na drugu stranu. Kad je bomba eksplodirala, Petar Galzigna je uvidio da ne može više ostati u zgradi — jer ako ga Talijani uhvate u ruke, malo će mu ostati života; zato u mraku, lagano otvori prozor konobe i pobjegne kroz dvorište u maslinik iza zgrade. Kad se udaljio već nekoliko stotina metara, zapucao je iz puške, a Talijane je opet obuzeo strah kad su čuli pucanje. Kad nismo nikoga našli na velikom hodniku, a počelo je probijati i svjetlo jutra, naložili su nam da mi otvorimo sve sobe i gledamo da nije gdje god koji sakriven ispod kreveta ili u ormarima; zato smo mi krenuli naprijed, a za nama su dolazili Talijani i bodežima probijali krevete, razbijali nogama i puškinim kopitama ormare.

Nijedan od nas svećenika, a ni općinski načelnik, nismo znali razdiobu zgrade; tako, kad smo došli na kraj hodnika, jedan od vojnika upita načelnika: »A što je ovdje?« — on odgovori da je soba. Nato vojnik otvori vrata i nađe se u — zahodu, našto načelniku priljepi zaušnicu, misleći da se on htio s njim narugati. Tako smo pretražili sve prostorije i došli u potkrovlje, gdje se sušila djetelina na podu; mi smo morali koracati po djetelini, a vojnici koji su dolazili za nama, bodežima nataknutim na puške razbacivali su djetelinu i uvjerali se da nisu pod djetelinom sakriveni jugoslavenski vojnici. Kad smo i to sve pregledali, uputili smo se jednim uskim stepenicama u obliku puža u konobu. Na dnu tih stepenica bile su sakrite sestra i žena Petra Galzigne, a uz njih je stao pas čuvar; ovaj nije mogao a da ne laje kad je čuo toliko hodanje, pa je svojim lajanjem otkrio one dvije jadne ženske, na kojima su Talijani iskalili svoj bijes kad nijesu mogli na Petru Galzigni, koji im je u mraku izmakao. Stali su ih mlatiti, kako su najviše mogli, tako da je navalila krv na usta, na nos. Od onda izgledalo je da će se na njima najviše iskaliti i da ćemo mi, koje su doveli iz sela, biti nešto pošteđeni. U konobi smo morali sve uvjeriti da nema nikoga u bačvama ili u banjima. Kad smo sve obišli i uvjerali ih da nema nigdje nikakvih jugoslavenskih vojnika, izveli su nas iz konobe, poredali uza zid u dvorištu, vezali nam ruke odotruga i opet povezali sve zajedno, jedno uz drugo, svećenike, načelnika i one dvije ženske, i stali nas zastrašivati pucanjem iz revolvera, tako da su meni oko glave hicima revolverskim napravili potpuni vijenac. Pod noge su nam prolili petrolja i prijetili da će nas žive spaliti. Kad je već sve izgledalo spremno da to izvrše, netko se sjetio

da to ne smije bez komandanta iz Krka; zato su poslali jednog vojnika na biciklu u Krk, da donese odobrenje. Nismo bili baš uvjereni da će to napraviti, ali smo bili svjesni da nas mogu poubijati pa makar i »slučajno«, zato smo mi svećenici dali odrešenje i jedan drugome i ostalima, nesvećenicima.

Tako, svezani uza zid, stajali smo satima sve do poslije podne, kad se vratio onaj vojnik iz Krka i donio zapovijed da nas dovedu u Krk vezane. Međutim, kroz čitavo ono vrijeme čekanja bili smo izloženi svakovrsnom izrugivanju, pljuvali su nam u lice, ponašali su se najprostije što su mogli, osobito prema meni koji sam tobože najviše odgovoran kao upravitelj župe; zato sam imao ruke straga dvostruko vezane, te nisam mogao ni u laktima ništa maknuti, jer su i ondje bile vezane.

Nije mi nikako bilo drago što će nas odvesti u Krk jer sam znao kako su od Krčana prošli Bačćani koji su prošlih dana doveli u Krk, te sam se bojao da će i nas slično napasti. Vezali su nas po dvojicu zajedno, a onda opet jednim konopcem sve zajedno, da ne bismo mogli bježati. Dakako, svi smo ruke imali i dalje vezane otraga. Kad smo došli do mora, na dnu »Štraduna«, vidjeli smo da ondje još leži mrtav »Haharić« i onaj drugi vojnik, što smo im ga podali mrtva, kroz prozor; tu su nas činili pokleknuti uz njih i počeli tući kundacima kao da smo mi tobože krivi za njihovu smrt. Tukli su svom snagom, ali te udarce nisam gotovo ni osjećao jer su mi živci već bili napeti i izmučeni, te nisu više ni mogli primati. Jedan mi je udarac ozlijedio kožu na zatiljku, te je potekla krv. Njihov liječnik, koji je kod toga stajao po strani, mislio je valjda da mi je lubanja pukla, skočio je k meni, položio je na moje rame talijansku zastavicu, kao znak da me više ne smiju tući.

Krenuli smo prema Krku i došli blizu crkvice sv. Lucije, gdje nam je došao u susret vojnički komandant iz Krka na biciklu. Sišao je s bicikla i stao nas ispitivati što smo napravili i kad smo svi izjavili da nismo napravili ništa, te da smo bili dignuti iz postelje, a da nijesmo ni znali što se u Kanajtu događa, sve nas je pustio kući; za pratnju — da nam se ne bi što dogodilo — dao nam je vojnika imenom Donato Donati. Vratili smo se prema Kanajtu.

Na dnu »Štraduna« našli smo grupu talijanskih pijanih vojnika koji su nas počeli izazivati, i da nijesmo imali pratioca onog vojnika Donata Donati, ne bismo se ih mogli lako riješiti. Jedan od njih je drugima pripovijedao kako ja imam nekakvu blagajnu, koju nisam htio dati pregledati, ali da sam ipako morao dopustiti da ju oni otvore. Zapitao sam ga samo: »A što ste našli?« — »Niente.«

Pošli smo u selo tako da jedan po jedan dođe do kuće. Naše društvo je postajalo sve manje; ostao sam ja s Donatom Donati. Moj stan na »Biškupiji« našao sam zatvoren, jer je sluškinja, bojeći se sama stajati u kući, pobjegla k mojim roditeljima. Kad sam našao ondje vrata zatvorena, zamolio sam svog pratioca da pođe sa mnom tražiti dalje; pošao sam najprije na Kljepinu, gdje su mi stanovali brat i sestra sa svojim obiteljima. Kad sam stupio na vrata, stalo je veselje među njima, jer su se bojali da me neće više brzo vidjeti. Dok mi je sestra počela prati krv

na glavi, začulo se neko šuštanje na dvoru i za čas se na vratima pokazao moj otac, koji je kriomice došao »preko vrtin«; netko mu je rekao da sam se vratio s drugima u selo, pa nije više imao mira te je došao vidjeti, da li sam ovdje. Odmah smo se — otac, ja i onaj talijanski vojnik, moj pratilac — uputili istim putem, kojim je moj otac došao kući, da vidim majku, koja se čitav dan tresla kao u groznici s rupcem u ustima, da ne pregrize jezik. Kad je vidjela da za mnom u kuću ulazi onaj talijanski vojnik, još se jače uznemirila, i trebalo je da ju dulje vremena uvjeravam kako on nije došao ni za kakvo zlo, nego me prati da mi ne bi koji drugi zlo napravio. Da joj i Donati pokaže, kako mi on neće ništa zla učiniti, darovao mi je pred njom konopac, kojim sam u Kanajtu i dalje bio vezan, i koga još i sada kao uspomenu čuvam. Zatim sam pošao sa sluškinjom, u pratnji Donati Donata, u župni stan, gdje sam želio i tom vojniku dati nešto za večeru. Za večerom nastojao sam razgovarati mirno s tim vojnikom, ali je to teško išlo, jer sam bio umoran i uzrujan. Po večeri dao sam mu na komadu papira moj naslov i pozvao ga da mi se javi, kad se vrati kući, što je pripremao obećao — ali nikad nije izvršio; otpratio sam ga na vrh Kljepine i pokazao mu put, kuda mora u Krk, misleći da ga više vjerojatno neću nikad susresti u životu. Ipak sam se prevario, jer smo se opet našli tokom drugog svjetskog rata u Rabu, gdje je služio kao karabinjer, ali se pričinjao da me ne pozna i tvrdio da me nikad nije vidio.

Vratio sam se u župni stan i uzeo u ruke svoj brevijar, da ga još prije ponoći završim, jer mi po danu nije bilo moguće. Oko 11 sati navečer legao sam, ali dugo nisam mogao zaspati, a i često sam se budio, jer mi se činilo da su Talijani oko mene i nešto traže.

5.

Ujutro je bilo mračno, došli su neki od moje rodbine, da me vide i pitaju kako je jučer bilo. Malo kasnije došao je i stari pop Josip Mrakovčić-Pavlič. I on je pitao kako smo prošli. Kad sam mu stao pripovijedati, morao sam odmah prestati, jer je stari briznuo u plač. Kad mu nisam htio dalje pripovijedati, a vidio je i sam da nije kadar slušati, stao me je nagovarati nek se dignem i pođem misiti. Nisam htio, jer sam se bojao da će mi Talijani opet smetati, a kad me pop Josip nije htio ostaviti, rekao sam mu da ću poći, ali neka prije toga on ode k njima vidjeti da li imaju namjeru još smetati. Pošao je i za čas se vratio dobro raspoložen s porukom: »Činite što hoćete, mi više nismo ovdje!« Na moj upit, odgovorio mi je da je govorio »s komandantom«. Upitao sam kako se mogao zadovoljiti s takvim odgovorom: »Govoriti s njima, a da nijesu ovdje!?« Ali, stari pop je bio uporan: »Tako su mi rekli, zato idi misiti!« No, ja sam odlučio čekati još malo, da vidim što će biti.

Nije trebalo dugo čekati, jer nije prošlo nego možda pol sata, kad je općinski poslužnik stao proglašavati da se mora svaki nalaziti u svojoj kući i ne izlaziti iz nje. Malo iza toga vidjelo se da kreće s Velog mula Drgova bracerica, u koju su se ukrcali Talijani, i uputili se van iz Drage

i krenuli prema Rijeci. Nakon malo minuta doznalo se da su Talijani pobjegli i to ne u Krk, nego na Rijeku, jer su se bojali da će njihov jučerašnji postupak osuditi krčki komandant i kazniti ih.

Dok se to sve zbivalo, došlo je već i 11 sati, a onda sam odlučio da pođem misiti i poručio sam mežnjaru Jiviću neka dođe u crkvu. Kad sam došao pred crkvu, našao sam mnogo naroda koji je očekivao da me vidi, a isto tako bilo ih je mnogo u crkvi, gotovo kao na blagdan.

Poslije podne sam doznao da su neki ljudi pošli na Kanajt, da vide što su ondje učinili Talijani, a malo kasnije se vidjelo da nisu pošli samo vidjeti, nego i uzeti po koju stvarcu. Da se ne sramote naši ljudi, pošao sam u društvu popa Barića prema Kanajtu, da bismo svjetovali ljudima neka ne diraju ništa, ali nismo imali nikakva uspjeha, jer su se nekoji napili i uzalud je bilo govoriti. Vratili smo se da idemo kući, ali me je »Podno reda« zadržala grupa muškaraca; ovi su bili počeli misliti, kako bi se Talijanima, kojih je još mnogo bilo u Krku, moglo zapriječiti da ne bi po noći oni opet došli u Punat i nastavili svoje zapovijedanje. U tom su bili svi složni, ali su se odmah počeli pitati kako im zapriječiti dolazak kad su oni naoružani, a mi nemamo oružja. U takvom razgovaranju jedan se vrati k meni:

»Što nema oružja, samo nam Vi pokažete u kojem grobu se nalazi ono što ste vi sakrili, pa ćemo lako.«

Pogledao sam ga začuđeno i upitao: »Kakvo ja to oružje imam? Gdje sam ga sakrio?« Upravo se u kolu nalazio i grobar, zato sam se odmah obratio k njemu i zatražio: »Recite Vi, Antone, da li i Vi o tome što znadete?« Da li je opazio da je ikad kojigod dirao u grobove, da li sam ja ili u dogovoru s njima ili mimo njegovog znanja kadgod dirao u grobove. Grobar je rekao da nikada, to što je mogao opaziti, nije nitko dirao u grobove, i da je stalan da to nije mogao nijedan niti učiniti.

Dok se vodio taj razgovor, netko je vidio da dolaze iz Krka Talijani, te da me zove onaj vojnik koji me je sinoć dopratio kući neka dođem u Punticu, da razgovaram s njihovim komandantom, jer se neki Puntari njima protive i, da ne bi došlo do zla, neka dođem na dogovor. Neki ljudi su me počeli nagovarati neka ne idem, jer me oni mogu zatvoriti i spriječiti mi povratak, jer su naši ljudi danas popodne uhvatili u Kanajtu jednog talijanskog vojnika i doveli ga u selo i sada ga drže zatvorenog u jednoj kući na Galiji. Nadao sam se da ću moći nagovoriti talijanskog komandanta da se vrati u Krk i ne dira u Puntare, zato sam rekao da idem do Puntice, a dalje neću.

Sa mnom je pošao moj sakristan kao pratilac. Kada do Puntice nisam našao nikoga, vratio sam se natrag, jer su me svi koje sam sretao uvjeravali da će me oni gdje god iz zasjede zarobiti. Vratio sam se u selo, a na povratku, na Žužinoj dragi, već sam našao stražu s oružjem, koja je bila spremna i silom se oduprijeti talijanskom dolasku u selo. Takve straže bile su postavljene i na drugim mjestima, gdje je izgledalo da bi Talijani mogli doći. Nastala je noć i zapovjedništvo, koje se brzo organiziralo, zabranilo je svakomu osim vojnicima koji su se svojevrijem prijavili na straženje, izlaziti po noći po selu.

Ja sam tu večer ostao kod roditelja. Kasno uvečer došao je k meni općinski načelnik i javio mi da se preko Vrbnika doznalo da D'Annunzio nema više vlasti u Rijeci. Mežnjar Jivić došao je u pratnji jednog našeg domaćeg »vojnika« pitati me što će učiniti, jer vojska »puntarska« traži da ne smije u crkvi vidljivo goriti vječno svjetlo; rekao sam mu, neka vječno svjetlo postavi iza velikog oltara, da se ne vidi kroz crkvene prozore.

Okolo pola noći došli su me zvati k jednoj umirućoj djevojci, da joj podijelim sakramente umirućih. Par dana prije bila je ispovijedana i pričješćena, pa joj je trebalo podijeliti samo sv. ulje. Noć je bila posve tamna, a svjetla se nije smjelo nositi i trebalo je ići »na pamet«, što mi nije bilo ni teško, jer sam pod nogama već osjećao gdje se nalazim. Došli smo, ja i oni što su me došli zvati, na »Glavičicu«, kad nas netko zaustavi povikom: »Stoj, tko je?« Ja odgovorim: »Kapelan«, jer su me tako nazivali, iako to nisam više bio a nisam bio ni plovčan, iako sam vršio plovčanske dužnosti (nisam bio ni biskup, iako sam stanovao na »Biškupiji«, kako zovu Puntari župni stan u Puntu), nego sam bio upravitelj župe. Približio nam se jedan stražar i uputio nas neka se ne javljamo pod imenom, jer bismo mogli zlo proći, nego na poziv neka se javimo »Kalce-tina«, jer je ta riječ za onu noć određena kao oznaka po kojoj će se pozvati one koji smiju po noći hodati po selu zbog bilo koje potrebe. Taj stražar me je otpratio do kuće one bolesnice i malo vremena kasnije, kad je ona djevojka umrla, otpratio me je do kuće.

Po noći je više puta bilo čuti puškaranje između Punta i Kanajta, gdje su se nalazili Talijani. Ujutro sam doznao, da su nekoji ljudi već uvečer pobjegli »Na Sus«, tj. prema Staroj Baški.

Ubrzo je osvanuo dan Nove godine 1921, dakle zapovjedani blagdan; ljudi se nijesu spremali u crkvu, jer su svi očekivali da bi Talijani mogli pokušati da dođu u selo, a onda bi moglo biti svega, jer su Puntari odlučili da im neće to dopustiti. Ja sam već oko 10 sati rekao tihi misu, a oko podne je misio stari fratar Juničić, koji je bio dan prije došao s jednim mladim fratrom iz Košljuna pitati što se to događa, a više se nije mogao vratiti u Košljun. Poslije podne nalazio sam se u društvu oca Juničića u župnom stanu, kad me je došao zvati jedan puntarski vojnik neka odmah dođem na Žužinu dragu, jer da Talijani hoće da govore sa mnom. Pošao sam. Na Žužinoj dragi nalazilo se prilično radoznalog naroda i jedan puntarski vojnički zapovjednik, koji mi je rekao da su Talijani javili da njihov komandant želi govoriti sa mnom; naznačio mi je do kuda mogu poći — i dalje ne! Odredio mi kao pratioce tri puntarska vojnika, i rekao mi ako opazim kakvu prijevaru ili nasilje, nek se samo udaljim od Talijana, koji će mi doći ususret, i Puntari će ih otjerati pucanjem.

Uputio sam se na označeno mjesto i opazio sam da iz Puntice dolazi prema meni talijanski komandant iz Krka u pratnji tri vojnika. Kad smo se našli na blizini od par koraka, pozdravio me je, a moja i njegova pratnja je stajala malo udaljena, možda 2 metra od nas. Zapitao me je što ovaj narod želi, a ja sam mu odgovorio:

»Želi da Talijani pođu otkuda su i došli, i da ga ostave u miru!«
»Ali ja ne dolazim po svojoj volji« — kaže — »nego po zapovijedi komandanta D'Annunzia, da pazim na red i mir u ovim krajevima!« Odgovorih da »komandante D'Annunzio non komanda piu« kao i da mi ne vjerujemo da oni dolaze na naše dobro: »Ostavite nas same. Mi ćemo se znati ravnati i sami!«

Vidio je da mi nije volja voditi nikakve pregovore, izvadio je iz džepa nekakav omot i stao me moliti da primim nekoliko misa po njegovoj nakani. Vidio sam da je on htio pred mojim ljudima, koji su vidjeli njegove kretnje, a nisu čuli njegovih riječi, prikazati kao da mi je on pružio nekakav novac i time me pridobio za sebe, pa sam mu odbio mise i rekao da ih ne mogu preuzeti, jer mi narod daje toliko da ne mogu svima udovoljiti, stoga neka predade misu nekome drugome. Kad je uporno tražio da to preuzmem, odlučno sam mu odbio i predložio nek to dade košljunskim fratrima, koje drži u Krku u zatvoru (stariji franjevac o. Bonaventura Škunca, samostanski gvardijan i još dva mlađa). Rastali smo se bez ikakva sporazuma: ja u Punat, a on na Krk.

Puntarska »Republika« potrajala je dvadesetak dana, dok nije došla regularna talijanska vojska da dočeka predaju otoka Krka jugoslavenskim vlastima dne 25. travnja 1921. godine.

Napomena: Dr Anton Mrakovčić (Punat, 20. VII 1889. — Rijeka, 16. IX 1960; pokopan je u Puntu 18. IX iste godine). Službovao je u Velom Lošinju kao kapelan, u Puntu kao župnik, u Rabu kao nadžupnik i provikar; bio je i kanonik i dekan Stolnog kaptola u Krku. Doktorirao je iz crkvenog prava u Rimu. — Zajedno sa zbirkom knjiga darovao je knjižnici franjevačkog samostana na krčkom otočiću Košljunu i tekst koji objavljujemo.

Riassunto

I MIEI INCONTRI CON LE FORZE D'OCCUPAZIONE ITALIANE A PUNAT NEL 1920 e 1921

Il dr Anton Mrakovčić morì il 16 settembre 1960. Fu l'arciparrocò an Arbe en il vicario della parte arbesana della diocesi di Veglia. Ci ha lasciato un testo di memorie concernenti un periodo della sua vita che ora si sta pubblicando per la prima volta.

Negli anni 1920—1921, l'autore fu l'amministratore della parrocchia cattolica di Punat, »occupata« in quel tempo come pure tutta l'isola di Veglia dai

soldati di D'Annunzio. Gli abitanti di Punat insieme agli altri abitanti dell'isola non accolsero favorevolmente l'occupazione italiana del 1918 che avvenne dopo lo sfacelo dell'Austria-Ungheria come nemmeno quella dannunziana.

L'autore mette in evidenza le umiliazioni e i maltrattamenti cui fu sottoposto della parte dei soldati italiani. Senza rispetto né per l'il prete — L'amministratore della parrocchia, lo schiaffeggiarono, legarono ed infine lo costrinsero a stare legato insieme ad altri preti ed il podestà all'aria aperta durante il gran freddo.

Lo minacciarono perfino di bruciarlo vivo con la paglia impregnata di petrolio ed accesa sotto i piedi.

Si parla poi della resistenza che opposero gli abitanti di Punat alle violenze degli Italiani; della lotta armata durante la quale vi furono parecchie vittime umane; della formazione di un'organizzazione armata con la fine di combattere e poi di liberare Punat e tutta l'isola di Veglia dall'occupatore.

Traduzione di Oskar Kisić

**KRČKI
ZBORNIK**

1

**KRK
1970**

KRČKI ZBORNIK

POVIJESNOG DRUŠTVA OTOKA KRKA
PODRUŽNICE POVIJESNOG DRUŠTVA HRVATSKE

SVEZAK 1

Urednički odbor:

dr BRANKO FUČIĆ

PETAR STRČIĆ (glavni urednik)

dr NIKOLA ŠPANJOL

RIKARD ŽIĆ

RUDOLF ŽIĆ

Ovaj je svezak uredio:

PETAR STRČIĆ

Nacrt korica:

dr BRANKO FUČIĆ